

VRAK I SVENSKA VATTEN

OCH ÖSTERSJÖNS SJUNKNA SKEPP

Titanic-kännaren Claes-Göran Wetterholm tar upp färgstarka och dramatiska förlisningar i sin bok *Vrak i svenska vatten*. Han har letat fram och forskat kring fångslände fartygsöden.

I boken *Östersjöns sjunkna skepp* berättar författarna Johan Rönby och Jonathan Adams om hur svenska örlogsskepp och handels-skepp utvecklats genom århundradena och hur de sjunkna vraken ser ut nere i djupen.

Författare:
Catharina
Ingelman-Sundberg

Claes-Göran
Wetterholm
*Vrak i svenska
vatten*
Rabén Prisma
Ca-pris 330 kr

Johan Rönby
Jonathan
Adams
*Östersjöns
sjunkna skepp*
Tidens förlag
Ca-pris 400 kr

ÖSTERSJÖNS SJUNKNA SKEPP

Medan Claes-Göran Wetterholm berättar om olika fartyg och förlisningar ur etnologisk synpunkt, skildrar marinarkeologen Johan Rönby och Jonathan Adams vraken ur arkeologisk och skeppshistorisk synvinkel.

I sin *Östersjöns sjunkna skepp* (Tidens förlag) berättar författarna om de svenska örlogsskeppens och handelsskeppens utveckling under århundradena. Samtidigt dyker författarna ned i djupet och visar hur det ser ut nere vid vraken.

Det blir en marinarkeologisk tidsresa som börjar på vikingatiden och går fram till slutet av 1800-talet, allt illustrerat med vackra undervattensbilder av Jon Adams. Att Johan Rönby lyckats få hit den internationellt kände marinarkeologen och konstnären Jonathan Adams från England beror bland annat på att denne engelsman tycker att vi har de bäst bevarade vraken i världen.

I boken pekar Johan Rönby på att detta beror på att den träförstörande organismen, skeppsmasken, inte kan leva i Östersjöns kalla, bräckta vatten. Skeppsskrov i trä, ben, läder och andra organiska material bevaras därför i ett mycket gott skick.

Å andra sidan är sikten i Östersjön ofta dålig. Det är vanligt att man inte ser mer än några spant och bordläggningsplank i taget. Som dykare är det svårt att få en helhetsbild och så fick Johan Rönby och Jon Adams idén till sin bok. De beslöt att försöka avbilda vraken i sin helhet precis som de ser ut på botten.

BLYERTSPENNA OCH GENOMSKINLIGT PAPPER

Med blyerstpenna, genomskinligt arkitektpapper och ritbräde låg Jon Adams nere vid de sjunkna skeppen i timmar och ritade. Medan händerna stelnade i kyla tecknade han tålmodigt av vraken spant för spant, bordläggningsplanka för bordläggningsplanka tills han till slut avbildat hela vraket. Under tiden hjälpte Johan Rönby till med att fotografera och mäta.

Ungefär en vecka dök de på varje vrak, innan de kunde kasta loss och stäva vidare mot nästa sjunkna fartyg. Johan Rönby fascinerades av att se Jon teckna under vattnet men i längden blev det ändå både kallt och långtråkigt att ha honom som dykkamrat. Själv kunde han ju inte göra mycket mer än att vara säkerhetsdykare åt konstnären.

Efter fem, sex dykningar hade Jon Adams i regel fått ihop ett tillräckligt underlag för att kunna arbeta vidare med sina skisser på land. Sedan tog det ungefär en månad för honom att sam-

manställa teckningarna till en praktfull helhetsbild av vraket.

Och resultatet är fantastiskt. Avbildningarna är inte bara skeppstekniskt korrekta, utan flera av vraken har dessutom blivit till dramatiska och fantasi-eggande målningar. I några fall har han både avbildat skeppet som det såg ut innan det sjönk och som det ser ut som vrak på botten i dag – på en och samma målning.

Medan Jon Adams har tecknat, har Johan Rönby tagit fram information om vraken i arkiven, fakta som han sedan satt in i ett tidshistoriskt sammanhang.

Enligt Johan Rönby är ett vrak inte bara ett sjunket skepp. Det är också en produkt av sitt samhälle under en viss tidsperiod. Skeppen blir riktigt spännande först när man utvecklar det arkeologiska materialet och tar fram informationen, menar han.

I boken *Östersjöns sjunkna skepp* berättar Johan Rönby bland annat om de sjunkna vikingaskeppen i Foteviken utanför Skanör Falsterbo och sätter in dem i sitt tidshistoriska sammanhang. Han berättar också utförligt om Gustav Vasas första flotta och det politiska spelet bakom. I det sammanhanget tar han upp praktskeppet Elefanten som sjönk i Kalmarsund i mitten av 1500-talet.

Stora Kraveln Elefanten började byggas i Stockholm 1554 och ingick i Gustav Vasas första egna flotta. Kungen övervakade bygget och såg till att det blev det största och mäktigaste örlogsskeppet i flottan. Det hade en besättning på 270 man och beväpningen var till och med mäktigare än den som fanns på Älvsborgs fästning utanför Göteborg.

I motsats till regalskeppet Vasa var Elefanten med i ett framgångsrikt sjöslag, men sjönk ändå på ett ganska retfullt sätt. Efter en strid mot danskar och lübeckare seglade Elefanten för nära den öländska kusten och gick på grund. Timmermännen lyckades dock täta fartyget och amiral Klas Horn beslöt att låta varpa skeppet till ett kronovarv vid Björkenäs. Någon tog emellertid klanligt nog bort den provisoriska lagningen för att reparera hålet mera grundligt. Vattnet forsade in och skeppet sjönk på sex meters djup. Då trodde man att fartyget skulle kunna bärgas och än i dag syns de stenkistor vid vraket som vittnar om det misslyckade bärgningsförsöket.

Den marinarkeologiska tidsresan *Östersjöns sjunkna skepp* täcker ett helt årtusende och är en intressant sammanfattning över sjöfartsnationen Sveriges med dess skeppstekniska och politiska utveckling men visar också att vrak är såväl sjunkna historia som märkliga öden och äventyr.

Författare:
Catharina
Ingelman-Sundberg